# יתרו

א. בשייכות להכתוב בפרשתנו[1]: „ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם", ארז"ל[2] „גנאי הוא למשה וששים רבוא שלא אמרו ברוך עד שבא יתרו ואמר ברוך ה'". וצריך להבין מהו הפי' „שלא אמרו ברוך וכו'" — הרי משה ובנ"י אמרו שירה[3] לה' אחר הנס דקרי"ס[4]?

ואין לפרש שהגנאי הוא שלא אמרו ברוך על יצי"מ (כ"א על קרי"ס) דא"כ „העיקר חסר מן הספר".

ויובן זה בהקדים מ"ש בזוהר[5] דעד שלא בא יתרו והודה להקב"ה לא ניתנה התורה לישראל; וכשבא יתרו ואמר[6] „ברוך ה' אשר הציל אתכם וגו' עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים גו'", עי"ז פעל ד„אסתלק קוב"ה ביקרי' עילא ותתא ולבתר יהב אורייתא בשלימו".

ולכאורה קשה להבין: איך יתכן שכל מעלתם בקודש של משה ואהרן וששי"ר מישראל — קודם שבא יתרו — לא הי' מספיק עדיין שתנתן התורה לישראל, ולא זכו לה אלא לאחר ש(גם) יתרו הודה להקב"ה ואמר „כי גדול ה' מכל האלקים"?

ב. ויובן כל הנ"ל בהקדים ה־קושיא: בתחלת הפרשה כתוב „וישמע יתרו כהן מדין חתן משה את כל אשר עשה אלקים" — וצ"ל מה מש־מיענו כאן הכתוב בהדגשה זו שהי' „כהן מדין" (ולכאו' הי' די להודיענו בקיצור: „וישמע יתרו חותן משה")?

ועוד: ב„כהן מדין" ישנם שני פי־רושים: א) „כהן" מלשון שר[7], היינו שיתרו הי' שרו של מדין; ב) כהן לע"ז[8] [וראה רש"י להלן[9] „שהי' מכיר בכל ע"ז שבעולם כו'"]; ולפי' השני, שהי' כומר לע"ז, תמוה ביותר: וכי באה תורה כאן לספר בגנותו[10] של יתרו חותן משה [ובפרט שמתוכן פרשתנו נראה שהכוונה להיפך — לספר בשבחו של יתרו]?

והביאור בזה: דבאמת לא בא הכתוב בתואר זה, „כהן מדין", להפחית את חשיבותו של יתרו, אלא, אדרבא, לתאר את גדולתו וכבודו בעבר (בארץ מדין), שע"י זה מודגשת עוד יותר מעלתו בבואו להתגייר, עד ש„נדבו לבו לצאת אל המדבר מקום תוהו לשמוע דברי תורה"[11].

דהנה גם לפי פירוש השני של „כהן מדין" (שהי' כומר לע"ז) ה"ז מורה על גדולתו של יתרו בענין הידיעה וההשגה, דהרי תחילת טעותם

---

1) יח, יוד.
2) סנהדרין צד, א. מכילתא עה"פ.
3) ואם הכוונה על הלשון „ברוך" דוקא — אי"מ: מהו היתרון בלשון זה על הלשונות דשירת הים?
4) ומובן שעד"ז אי"מ מ"ש המהרש"א (סנה' שם) „שלא אמרו ברוך ה' גו' על נס עצמם" — דלכאורה הרי אמרו כל השירה?!
5) ח"ב סז, ב. סח, א (ונתבאר בד"ה ויאמר משה תש"ט סעיף ו' ואילך. לקו"ש ח"ד ע' 1271).
6) פסוק י, יא.
7) מכילתא ר"פ יתרו. רש"י ויגש מז, כד. שמות ב, טז.
8) שמו"ר פ"א, לב. מכילתא ר"פ יתרו.
9) פסוק יא.
10) והרי אפילו „בגנות בהמה סמאה לא דיבר הכתוב" (ב"ב קכג, א. וראה פסחים ג, א).
11) פרש"י יח, ה.

של הטועים והנטפלים לעבודה זרה באה (בעיקר) ע"י הבנה והשגה. כמ"ש הרמב"ם [12] ש"אמרו הואיל והאלקים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם כו' ראויין הם לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד. וזהו רצון הא־ל כו' ".

כלומר, אעפ"י שכן הוא האמת, שהשפעת החיות האלקית נמשכת ב־עוה"ז הגשמי ע"י הכוכבים ומזלות, וכמארז"ל [13] "אין לך עשב למטה שאין לו מזל מלמעלה המכה בו ואומר לו גדל" — אעפ"כ אסור לכבדם וכו' בשביל זה, כי אין להם שום בחירה ורצון משלהם, והם רק "כגרזן ביד החוצב בו" לעשות כרצון ממ"ה הקב"ה [14].

וכשם שישנם ממוצעים בעוה"ז — הכוכבים והמזלות, שע"י באה השפעת החיות לעוה"ז — שבאמת הם בטלים במציאותם בתכלית (והמייחס להם איזה כוח וממשלה ה"ז עובד עבודה זרה); כמו"כ ישנם מלאכים ממוצעים בעולם היצירה ובעולם הבריאה וכ־מש"נ כי גבוה מעל גבוה שומר וגבו־הים עליהם [15] — וגם שם, בעולם היותר נעלה, האזהרה לדעת שהם רק כגרזן ביד החוצב בו [16]; ואדרבה: כל שהממוצעים הם במדריגה נעלית יותר — יש עלוליות יותר לטעות בזה.

וזהו הפי' "שהי' (יתרו) מכיר בכל ע"ז שבעולם כו' ", היינו שהיתה לו ידיעה והשגה בכל הממוצעים שבכל העולמות עד למעלה מעלה [אלא שבהיותו כהן מדין טעה והכירם כ־ממוצעים שיש להם כוח ושלטון — וזוהי עבודה זרה], מובן מזה גודל השגתו השכלית של יתרו.

מזה מובן שפיר דזה שהכתוב מ־תארו שהי' "כהן מדין" הכוונה לספר בשבחו — שהי' שר ונכבד בארץ מדין והי' "יושב בכבודו של עולם" במובן הגשמי (לפי' הא' של "כהן מדין") וגם הי' "כומר לע"ז", מכיר בכל ע"ז — הכי גדול בהבנה שכלית (לפי פי' הב', כי שניהם אמת) — ועכ"ז הניח את כל גדולתו וחשיבותו ובא להתגייר.

ג. ולפי הסברה זו, שיתרו הי' גדול בחכמה וידיעה, יובן מ"ש בזוהר שדוקא ע"י הודאתו ניתנה התורה: דאיתא בזוהר [17] עה"פ [18] "וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות" — שה"יתרון" שבחכמה דקדושה נמשך ובא דוקא "מן הסכלות", היינו ע"י הבירור של חכמה דלעו"ז [19], שהיא הנקראת "סכלות". ונמצא דכאשר יתרו, שהי' חכם גדול בחכמה דלעו"ז, בא ללמוד תורה ואמר "כי גדול ה' מכל האלקים" (וכפרש"י הנ"ל) — נעשה ע"ז בירור בחכמה דלעו"ז עד שנת־הפכה לחכמה דקדושה, ובמילא נתוסף ממנה (מן הסכלות) יתרון אור בחכמה דקדושה. ולכן דוקא הודאתו של יתרו, מכיון שהמשיכה יתרון אור בחכמה דקדושה, היא שפעלה את הענין ד־נתינת התורה (שהיא חכמתו ית').

12) הלכות ע"ז בתחלתו.
13) ב"ר פ"י ו. זח"א רנא, א.
14) ראה בארוכה ד"ה מים רבים תשי"ז ובהנסמן שם.
15) קהלת ה, ז. נת' בארוכה באוה"ת וארא ד"ה ברבות נשא (ע' קלא) וש"נ.
16) ולהעיר ממחז"ל אליו ולא למדותיו — שזהו בנוגע אצילות ולמעלה מאצילות (ראה לקו"ת הוספות לויקרא גא, ג ובכ"מ).
17) ח"ג מז, ב.
18) קהלת ב, יג.
19) וראה ד"ה ויאמר משה הנ"ל סעיף ב' ואילך.

למטה — שלזה צ"ל המשכה ממקום נעלה ביותר.

אמנם הרי ידוע בענין ההכנה לאיזה ענין, כי צ"ל (ההכנה) מעין אותו הדבר שמכינה לו — וא"כ זה גופא דורש ביאור: מהו הענין בבירור ה־חכמה דלעו"ז שבו וע"י הוא הכנה למ"ת?

אך הענין, דהנה מבואר בכ"מ[20] שקודם מ"ת „גזר (הקב"ה) ואמר ה־שמים שמים לה' והארץ נתן לבנ"א[21]. כשביקש ליתן התורה בטל גזירה ראשונה ואמר התחתונים יעלו לעליו־נים והעליונים ירדו לתחתונים" — היינו שבמ"ת נעשה התחברות המעלה והמטה, שה„תחתון" עולה ונכלל בה־„עליון" — וכעין זה הוא הבירור של חכמה דלעו"ז (בחי' תחתון ביותר) ועלייתה בחכמה העליונה; ולכן הרי זה הכנה לענין דמ"ת.

ד. ובהכנה זו למ"ת (ע"י בירור החכ' דלעו"ז) יש יתרון גם על ההכנה למ"ת שע"י קרי"ס. דהנה ידוע דגם קרי"ס הו"ע החיבור דעליון ותחתון, וכמבואר בכ"מ[22] שבקרי"ס נעשה חי־בור דעלמא דאתכסיא (יבשה) ועלמא דאתגליא (יבשה); וגם זה הוא בב' האופנים הנ"ל במדרש, מלמעלה למטה ומלמטה למעלה: המשכת עדאת"כ ב־עדאת"ג והעלאת עדאת"ג בעדאת"כ[23]. — הרי שגם קרי"ס היתה הכנה למ"ת, ואעפ"כ לא הי' די בהכנה זו ולא ניתנה תורה עד שבא יתרו והודה — עד שנתברר גם החכ' דלעו"ז.

וטעם הדבר י"ל: אעפ"י שהחיבור דעליון ותחתון בקרי"ס הי' בכל ה־עולמות[24], מראש כל המדריגות עד סוף כל דרגין[25] — מ"מ לא נכלל בחיבור זה אלא „התחתון" שבדרגות הקדושה גופא, אבל לא שהגיע הבי־רור והעלי' גם ב„תחתון" שבלעו"ז (דמה שהמצריים טובעו בי"ס, אי"ז שהם נתבררו ונזדככו, אלא שמציאותם נאבדה ונתבטלה).

ומטעם זה, שהלעו"ז לא נברר עדיין בקרי"ס, הי' אפשר להיות שיבוא עמ־לק להלחם עם בנ"י. דלכאו', מאחר שהגילוי אור דקרי"ס נמשך (למעלה) בכל המדריגות; וגם למטה בעוה"ז, הרי לא זו בלבד, שמסוף העולם ועד סופו „שמעו עמים" שמועה זו ד־קרי"ס[26], אלא שגם ראו את הנס בעיני בשר, כי „נבקעו כל המימות שבעולם"[27]; ועוד יותר, שגילוי זה פעל בהם ביטול ושבירה, כמ"ש[28] „שמעו עמים ירגזון וגו' נמוגו כל יושבי כנען" ועד שהיו כל האימות יראים להלחם בישראל — ואיך יתכן שלאחר כ"ז יבוא עמלק להלחם עם בנ"י? אלא שהענין הוא כנ"ל: מאחר שהמציאות עצמה דלעו"ז לא נתבררה

20) שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא יט.
21) תהלים קטו, טז.
22) ראה תו"א ולקו"ת (כמסומן בה־מפתח ערך קי"ס).
23) שער האמונה פנ"ד. והחרים תרל"א ע' ה.
24) שער האמונה פי"ז.
25) לשון התניא פ"ב. — הלשונות „מדריגות" ו„דרגין" יש לבאר ע"פ הידוע (תו"א פ' משפטים. וראה לקו"ש ח"י שיחה א' לפ' וירא) שלשון תרגום הוא אחוריים דל' הקודש, ולכן כותב „מראש כל המד־ריגות", שהוא ראש ב„מדריגות" (לשון הקודש), „עד סוף כל דרגין", סוף ה„דרגין" (לשון תרגום).
26) מכילתא ר"פ יתרו.
27) מכילתא שמות יד, כא.
28) בשלח טו, יד־טו.

עדיין בקרי"ס, [אלא שבאותה שעה היתה השבירה והביטול בהתפשטותה וכוחותי' של הקליפה (בהשפעתה שב־או"ה) — אבל עצם הקליפה נשאר בהתנגדות לאלקות (מאחר שלא נזדכך וגם לא נתבטל)] במילא ויבוא עמלק וילחם עם ישראל.

ובזה מבואר שלא ניתנה התורה (מצד ההכנה דבקרי"ס וגם לא מצד מעלתם וקדושתם של משה ובנ"י עצמם) עד שבא יתרו והודה ש„גדול ה' מכל האלקים", כי דוקא בו וע"י נעשה הבירור והזיכוך של ה„סכלות" דלעו"ז ונעשה ה„יתרון" בחכמה ד־קדושה — והתחברות זו דהתחתון ביותר עם העליון ביותר[29] הוא הכנה למ"ת.

ה. והנה עפ"י הנ"ל, יובן (ב„יינה של תורה") מ"ש רש"י[30] „מה שמועה שמע ובא[31] קרי"ס ומלחמת עמלק". וידועה הקושי': הלא שמע יתרו וידע מכל הנסים הגדולים של יצי"מ, ולמה לא נתעורר לבא[32] אלא ע"י שמועה זו ד„קרי"ס ומלחמת עמלק"? ועוד: מאי טעמא שמדייק בלשונו לומר „ומלחמת עמלק" (שמדגיש מלחמתו של עמלק ולא נצחונם של ישראל). ולכאו' הול"ל „הצלת ישראל", „מפלת עמלק" וכיו"ב (להשמיענו עיצומו של הנס)?

אמנם עפ"י הנ"ל יובן: דווקא ב' ענינים אלו ששמע יתרו — „קרי"ס" (היינו שענין החיבור דהעליון והתחתון אפשרי הוא וגם נעשה בפועל) „ומל־חמת עמלק" דמוכיח דהחיבור עדיין אינו בשלימותו, כי עדיין הקליפה מתנגדת) ולכן בא (יתרו) „והודה ל־הקב"ה וכו'", ז.א. לתקן ולהשלים את החיבור ע"י בירור וזיכוך הלעו"ז, שלא הושלם עד אז. ובמילא מובן הדיוק, שדוקא שמועת „מלחמת עמלק" היא שהביאה את יתרו ולא הנצחון של ישראל במלחמה זו[33].

---

29) וראה ד"ה באתי לגני ה'תש"י יתרון האור שנעשה ע"י אתהפכא חשוכא לנהורא.

30) ר"פ יתרו. וראה זבחים (קטז, א) ומכילתא כאן דחד אמר קרי"ס וח"א מלחמת עמלק ועוד דעות. ורש"י מצרף ב' דעות הנ"ל!

31) כן הוא בכל הדפוסים שראיתי.

32) דמוכרח לומר שבשאלת רש"י „מה שמועה שמע ובא" הדיוק הוא ב„ובא", כי הרי מפורש בקרא השמועות ששמע „את כל אשר עשה אלקים למשה ול־ישראל עמו" וגם מוסיף „כי הוציא ה' את ישראל ממצרים" ופרש"י „זו גדולה על כולם" — אלא שהשאלה היא מה גרם ביאתו, דאם יצי"מ הי' הגורם הי' בא תיכף אחר יצי"מ [ומוכרח לומר (גם להמ"ד שבא קודם מ"ת) שלא בא תיכף, דהרי קודם לביאתו שמע ע"ד ירידת המן (כדפ־רש"י עה"פ את כל אשר עשה) וזו היתה בט"ז באייר (שבת פז, ב. תוספתא סוטה פי"א ב. רש"י בשלח טז, א. — ומ"ש רש"י בשלח טז, לה (יהושע ה, יא), בט"ו באייר — פי' הרא"ם שכוונתו לאחרי ש־עברו ט"ו יום), וגם ע"ד מלחמת עמלק שהי' אח"כ — כשהיו בנ"י ברפידים; וגם הרי בא „אל המדבר אשר הוא חונה שם הר האלקים" (יח, ה), והרי לא באו אל מדבר סיני עד „ביום הזה" ר"ח סיון (שבת פו, ב. רש"י פרשתנו יט, א)], וע"ז מבאר רש"י: קרי"ס ומלחמת עמלק.

33) ועד"ז י"ל באופן אחר קצת: מל־חמת עמלק גרמה חלישות בחשיבות וכבוד ישראל לעיני העמים [דהרי עד אז „נבהלו אלופי אדום גו' נמוגו כל יושבי כנען"] וכדחז"ל עה"פ אשר קרך משל לאמבטיא וכו' (תנחומא, יל"ש ופרש"י תצא כה, יז) — ואף ש„ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו" (בשלח יז, יג), מ"מ הרי הי' „ויחלוש" (וכדחז"ל עה"פ — וראה גם פרש"י ש־החלשים נשארו), וגם זה לא בנס גלוי, כי"א

ו. ובזה יובן עוד ענין הדורש ביאור: דהנה ידוע הכלל שהסדר צ"ל באופן של "מעלין בקודש"[34], ועאכו"כ שבזה האופן הי' סדר הענינים של בנ"י במשך הזמן שבין יצי"מ ומ"ת, שיצאו מהמ"ט שערי טומאה[35] ונתעלו בעילוי אחר עילוי עד שהיו ראויים למ"ת[36]. ולכאו' הרי בהמאורעות של הזמן ההוא היתה גם מלחמת עמלק, שגרמה ירידה גדולה במדרגתם של בנ"י, עד ש"מלחמה לה' בעמלק מדור דור"[37]?

ועפ"י הנ"ל יתיישב: מכיון שמל־חמת עמלק היא הסיבה להזיכוך וה־בירור דלעו"ז ע"י יתרו, שהוא עילוי וגילוי נעלה יותר אפילו מהגילוי ד־קרי"ס, נמצא שגם מלחמת עמלק היא סוף־סוף חלק מהעלי' הכי נעלית וה־הכנה הכי קרובה למ"ת.

ז. וע"פ הנ"ל יבואר מה שארז"ל ש"גנאי הוא למשה ושש"ר שלא אמרו ברוך עד שבא יתרו ואמר ברוך ה'": "ברוך" הוא מלשון המשכה, וכלשון רז"ל[38] "המבריך את הגפן", ו"ברוך ה'" פירושו המשכת הוי' (אלקות). והיינו שהגילוי אור אלקי שע"י שירת (ועבודת) משה ושש"ר, אף שהיא במדריגה נעלית עד מאד, מכל־מקום לא הי' זה עדיין באופן של "ברוך הוי' גו' מכל האלקים", היינו ב־תכלית ההמשכה עד למטה מטה ממש, כי הרי המציאות דלעו"ז לא נתבררה על ידי עבודתם (וכדוגמת עבודת הצדיקים). "עד שבא יתרו ואמר ברוך ה'", שעל ידו הי' הגילוי עליון דאור הוי' בתכלית ושלימות ההמשכה עד ל"התחתון" ביותר, שנת־ברר בהודאתו — ואז ניתנה התורה, חיבור עליונים ותחתונים.

ח. ההוראה מהנ"ל בעבודת כאו"א:

הענין דמ"ת צ"ל וישנו בכל יום ויום, וכנוסח הברכה "נותן התורה" לשון הווה — הרי ההכנה לזה היא העבודה ד"בכל דרכיך דעהו"[39]: ש־יהי' קשור ודבוק בהוי' ("דעהו") לא רק בעניני קדושה, אלא בכל דרכיך — גם ע"י עניני רשות, ולא רק ב־עניני רשות הקרובים לקדושה, אלא גם בעניני רשות הרחוקים מקדושה — בדוגמא למלחמת עמלק שגם היא היתה (ע"י תוצאותי') הכנה למ"ת.

אולם לפנ"ז צ"ל העבודה דקרי"ס — העבודה בהענינים שבקדושה כנ"ל, וזה נותן כח ואפשריות למלחמת עמלק, הבירור בעניני הרשות — תפלתי סמוכה למטתי ולאח"ז מביהכנ"ס ל־ביהמ"ד ו(רק) לאח"ז — הנהג בהם מנהג דרך ארץ[40];

סדר האדם בכל יום ויום: ראשית עבודתו "מיד כשניעור"[41] הודאה ה־כללית של הנשמה, "מודה אני לפניך וכו'", ולאח"ז בא סדר העבודה ד־תפלה ולימוד התורה (עניני קדושה),

---

לפי חרב, באופן של מלחמה (ודרך הטבע) — לכן בא יתרו להקים את כבודם ע"י שהוא ה"כהן מדין" (בב' הפירושים) יבוא אליהם להמדבר.

34) ברכות כח, א. וש"נ.

35) זוהר חדש ר"פ יתרו. ת"ז תל"ב.

36) והו"ע ספה"ע שבכל יום נמשך עוד שער דקדושה (ראה לקו"ש ח"ג ע' 996).

37) בשלח יז, טז.

38) כלאים רפ"ז. וראה תו"א מקץ לז, ג.

39) משלי ג, ו. וראה לקו"ש ח"י שיחה א' לפ' וישלח בארוכה.

40) שו"ע או"ח סי' קנה.

41) סידור אדה"ז בתחלתו.

ורק אח"כ פת של שחרית (אלא שאם רגיל בה — אוכלה קודם הליכה לביהמ"ד, כדי שיהי' בריא וחזק ל־עבודת בוראו, כולל הלימוד בביהמ"ד שאין לו קצבה, משא"כ תפלת צבור בביהכנ"ס [42] וכו', עניני הרשות — מתחלה צ"ל גילוי אור הנשמה ע"י התפלה ותורה, ורק אח"כ אפשר להמשיך האור דקדושה גם בעניני גשמיים [43];

והנה הנ"ל הוא הסדר לרובא דרובא (והתורה על הרוב תדבר) — שבמשך כל היום בכל זמן פנוי שלו [44] לומד תורה — ואדרבא זהו עיקר ת"ת שלו (כי התורה הרי ענינה — לאפשא [45]

42) שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ה. להעיר מפס"ד להצ"צ או"ח ריש הל' תפלה (ע' 8).

43) שלכן אסור לאכול קודם התפלה, כי „אין יעלה המאכל והוא עצמו מקושר למטה" (לקו"ת צו ה, א. ובכ"מ).

44) ראה סנה' צט, א — הובא בס' של בינונים פ"א.

45) וח"א יב, ב. תו"א מקץ לט, ד.

לה ולא רק דבר הקבוע ושווה בכל יום — באיכות או בכמות).

אבל נוסף על הנ"ל ישנם כמה חילוקי דרגות הן „בישכר" והן „ב־זבולון" — ויש ש„מתן־תורה" שלו שבכל יום הוא בפרק א' שחרית (בביהמ"ד), סדר קדושה שבסוף ה־תפלה [46], ק"ש שבתפלה, פ' התמיד וכו', או גם פ' ברכת כהנים כו' שלאחרי ברכות (כולל תפלות שבהם) השחר.

ועבודה באחד אופנים הנ"ל ה"ה הכנה להגילוי דמ"ת, „אנכי הוי'" נעשה „אלקיך" — כחך וחיותך [47].

(משיחת ש"פ יתרו תשכ"ה)

46) ראה פס"ד להצ"צ או"ח סקל"ב.

47) ראה לקו"ת דברים יח, א.